

**PROTOKOL O VODI I ZDRAVLJU UZ KONVENCIJU O ZAŠTITI I KORIŠTENJU
PREKOGRANIČNIH VODOTOKA I MEĐUNARODNIH JEZERA IZ 1992.**

Strane ovog Protokola

Upoznate sa činjenicom da je voda bitna za održanje života i da je raspoloživost vode u količinama, te kvalitetu, dovoljnim za zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba, preduslov i za bolje zdravlje i za održivi razvoj;

Potvrđujući koristi za ljudsko zdravlje i dobrobit što proističu iz higijenski ispravne i čiste vode, te skladnog i pravilnog funkcioniranja vodenog okoliša;

Svjesne da su površinske vode i podzemne vode obnovljivi resursi s ograničenom sposobnošću oporavljanja od nepovoljnih učinaka ljudskih aktivnosti na njihovu količinu i kvalitet, te da svako nepoštivanje tih ograničenja može rezultirati i kratkoročnim i dugoročnim nepovoljnim učincima na zdravlje i dobrobit onih koji se pouzdaju u te resurse i njihov kvalitet, te da je shodno tome i za zadovoljenje ljudskih potreba i za zaštitu okoliša od bitne važnosti održivo upravljanje hidrološkim ciklusom;

Svjesne također posljedica po javno zdravlje, manjkavosti vodnih količina i kvaliteta vode za zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba, te ozbiljnih učinaka takvih nedostataka, naročito na ranjive, siromašne, te na izolirane iz društva;

Svjesne da su prevencija, suzbijanje i smanjenje bolesti vezanih uz vodu važne i hitne zadaće koje se mogu obaviti na zadovoljavajući način samo kroz pojačanu saradnju na svim nivoima i među svim sektorima - i unutar zemalja i između država;

Svjesne također i da su nadzor nad bolestima vezanima uz vodu i uspostava sistemā ranog uzbunjivanja važni aspekti prevencije, suzbijanja i smanjivanja bolesti vezanih uz vodu;

Zasnivajući se na zaključcima Konferencije Ujedinjenih nacija o okolišu i razvoju (Rio de Janeiro, 1992), a naročito na Deklaraciji o okolišu i razvoju iz Rija i na Agendi 21, kao i na programu za daljnju provedbu Agende 21 (New York, 1997), te na otuda proizašoj odluci Komisije za održivi razvoj u održivom upravljanju slatkom vodom (New York, 1998);

Nadahnjujući se relevantnim odredbama Konvencije o zaštiti i korištenju prekograničnih vodotokova i međunarodnih jezera iz 1992., te ističući potrebu i za podsticanjem šire primjene tih odredbi i za nadopunjavanjem te Konvencije s daljnjim mjerama za jačanje javnog zdravlja;

Primajući na znanje Konvenciju o procjeni uticaja na okoliš preko državnih

granica iz 1991., Konvenciju o prekograničnim učincima industrijskih nesreća iz 1992., i Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravu upotrebe međunarodnih vodotokova u nenavigacijske svrhe iz 1997., te Konvenciju o dostupnosti informacija, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i dostupnosti pravde u pitanjima okoliša iz 1998.;

Primajući na znanje i odgovarajuća načela, ciljeve i preporuke Evropske povelje o okolišu i zdravlju iz 1989., Helsinšku deklaraciju o okolišu i zdravlju iz 1994., te ministarske deklaracije, preporuke i rezolucije iz procesa "Okoliš za Evropu";

Priznajući pravilnu zasnovanost i relevantnost drugih inicijativa, instrumenata i procesa za okoliš u Evropi, kao i pripremu i provedbu Nacionalnih planova za okoliš i zdravstvene akcije, te Nacionalnih planova akcije za okoliš;

Pohvalivši napore što su ih već preduzeli Privredna komisija Ujedinjenih nacija za Evropu i Regionalni ured za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije radi jačanja bilateralne i multilateralne saradnje za prevenciju, suzbijanje i smanjivanje bolesti vezanih uz vodu;

Podstaknute brojnim primjerima pozitivnih dostignuća država članica Privredne komisije Ujedinjenih nacija za Evropu i država članica Regionalnog ureda za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije na ublažavanju zagađenja i održavanju i obnavljanju vodnog okoliša sposobnog podržavati ljudsko zdravlje i dobrobit;

Sporazumjele su se kako slijedi:

Član 1.

CILJ

Cilj ovog Protokola je podsticati na svim prikladnim nivoima, u nacionalnom kao i u prekograničnom i međunarodnom kontekstu, zaštitu ljudskog zdravlja i dobrobiti, i pojedinačne i zajedničke, u okviru održivoga razvoja, kroz poboljšavanje vodne privrede, što uključuje vodene ekosisteme, te putem prevencije, suzbijanja i smanjivanja prisutnosti bolesti vezanih uz vodu.

Član 2.

ZNAČENJE

U svrhe ovog Protokola:

1. Pojam “bolest vezana uz vodu” označava bilo kakve značajne rasprostranjene nepovoljne učinke na ljudsko zdravlje, kao što su smrt, invaliditet, bolest ili poremećaji, direktno ili indirektno prouzrokovani tom bolešću ili promjenama u količini ili kvaliteti voda bilo koje vrste;
2. “Voda za piće” označava vodu koja se koristi ili koja je namijenjena ljudskoj upotrebi za piće, kuhanje, pripremanje jela, ličnu higijenu ili slične svrhe;
3. “Podzemne vode” označavaju svu vodu koja je ispod površine tla u zoni zasićenosti i u direktnom kontaktu s tlom ili podzemnim slojem;
4. Pojam “ograđene vode” označava umjetno stvorene vodene mase odvojene od površinske slatke vode ili obalske vode, bilo unutar ili izvan građevine;
5. “Prekogranične vode” su bilo koje površinske ili podzemne vode koje označavaju, prelaze preko, ili se nalaze na granicama između dviju ili više država; svugdje gdje prekogranične rijeke direktno utiču u more, te prekogranične vode završavaju na liniji preko njihovih ušća između tačaka na crti niske vode na njihovim obalama;
6. “Prekogranični učinci bolesti koje se prenose vodom” označavaju sve značajne nepovoljne učinke na ljudsko zdravlje, kao što su smrt, invalidnost, bolest ili poremećaji, na području koje je pod jurisdikcijom jedne Strane, a koje su direktno ili indirektno izazvali stanje ili promjene u količini ili kvalitetu voda na području koje je pod jurisdikcijom druge Strane bez obzira da li takvi učinci predstavljaju prekogranično djelovanje ili ne;
7. “Prekogranično djelovanje” označava bilo kakav značajni nepovoljni učinak na okoliš što proizlazi iz promjene u uslovima prekograničnih voda prouzrokovanih ljudskom aktivnošću, čije se materijalno porijeklo nalazi u cijelosti ili djelimično unutar područja pod jurisdikcijom Strane ove Konvencije; a na području koje je pod jurisdikcijom druge Strane ove Konvencije. Takvi učinci na okoliš uključujući učinke na ljudsko zdravlje i sigurnost, floru, faunu, tlo, zrak, vodu, klimu, krajolik i historijske spomenike ili druge građevine ili interakciju između tih faktora; oni uključuju i uticaje na kulturnu baštinu ili na društveno-ekonomske uslove, koji proizlaze iz nepovoljnih promjena tih faktora;

8. "Sanitarne djelatnosti" znači prikupljanje, transport, pročišćavanje i uklanjanje ili ponovnu upotrebu ljudskih izlučevina ili kućnih otpadnih voda bilo putem zajedničkih sistema ili putem instalacija koje služe jednom domaćinstvu ili preduzeću;

9. "Zajednički sistem" znači:

(a) Sistem za snabdijevanje niza domaćinstava ili preduzeća pitkom vodom i(ili);

(b) Sistem za pružanje sanitarnih usluga koji opslužuje niz domaćinstava ili preduzeća te, gdje je prikladno, omogućava i prikupljanje, transportovanje, pročišćavanje i uklanjanje ili ponovno korištenje industrijske otpadne vode; bilo da ih pruža tijelo u javnom sektoru, preduzeće u privatnom sektoru ili partnerstvo između ta dva sektora:

10. "Vodoprivredni plan" znači plan razvoja, upravljanja, zaštite i(ili) korištenja vode unutar teritorijalnog područja ili podzemnog vodonosnika, uključujući zaštitu pridruženih ekosistema;

11. "Javnost" označava jednu ili više fizičkih ili pravnih lica i, u skladu s njihovim nacionalnim zakonodavstvom ili praksom, njihova udruženja, organizacije ili grupacije;

12. "Organ vlasti" označava:

a) Vladu na državnom, regionalnom i drugim nivoima;

b) Fizička ili pravna lica koje obavljaju dužnosti javne uprave prema zakonu odnosne zemlje, uključujući posebne dužnosti, aktivnosti ili usluge u odnosu na okoliš, javno zdravstvo, sanitarne mjere, vodoprivreda ili vodosnabdijevanje;

c) Sva druga fizička ili pravna lica koja imaju javna ovlaštenja ili funkcije, ili pružaju javne usluge, pod kontrolom tijela ili lica koja potpadaju pod pododlomke a) ili b) gore;

d) Ustanove od bilo koje regionalne organizacije za ekonomsku integraciju navedene u članu 21. koje su Strane.

Ova definicija ne uključuje tijela ili institucije koje postupaju u sudskom ili zakonodavnom svojstvu;

13. "Lokalno" se odnosi na sve relevantne nivoe teritorijalne jedinice niže od državnog nivoa;

14. "Konvencija" označava Konvenciju o zaštiti i korištenju prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera, sklopljenu u Helsinkiju 17. marta 1992.

15. "Sastanak strana Konvencije" označava tijelo koje su osnovale strane Konvencije u skladu sa njenim članom 17.;

16. "Strana" označava, ako tekst ne ukazuje drugačije, državu ili regionalnu organizaciju za ekonomsku integraciju spomenutu u članu 21. koja je pristala obavezati se ovim Protokolom i za koju je ovaj Protokol na snazi;

17. "Sastanak strana" - tijelo koje su strane osnovale u skladu sa članom 16.

Član 3.

DJELOKRUG

Odredbe ovog Protokola obavezno se primjenjuju na:

- a) Površinske slatke vode;
- b) Podzemne vode;
- c) Riječna ušća
- d) Priobalne vode koje se koriste za rekreaciju ili za uzgoj ribe u akvakulturi ili za uzgoj ili ubiranje školjki;
- e) Ograđene vode koje su općenito na raspolaganju za kupanje;
- f) Vodu tokom zahvaćanja, transporta, pročišćavanja, ili isporuke;
- g) Otpadne vode tokom prikupljanja, transporta, pročišćavanja i ispuštanja ili ponovne upotrebe.

Član 4.

OPĆE ODREDBE

1. Strane su dužne preduzeti odgovarajuće mjere za prevenciju, suzbijanje i smanjivanje bolesti vezanih uz vodu u okviru integriranih sistema vodoprivrede kojima je cilj održivo korištenje vodnih resursa, kvaliteta vode u okolišu koja ne ugrožava ljudsko zdravlje, te zaštita vodnih ekosistema.

2. Strane naročito moraju preduzeti sve potrebne mjere radi osiguranja:

a) Odgovarajućih isporuka higijenski zdrave vode za piće, koja nema nikakvih mikroorganizama, parazita i supstanci koje bi, zbog svog broja ili koncentracije, predstavljale potencijalnu opasnost po ljudsko zdravlje. To uključuje zaštitu vodnih resursa koji se koriste kao izvori vode za piće, pročišćavanje vode i za uspostavu, poboljšavanje i održavanje zajedničkih sistema;

b) Odgovarajućih sanitarnu djelatnost sa nivoom, koji u dovoljnoj mjeri štiti ljudsko zdravlje i okoliš. To se naročito postiže izgradnjom, poboljšanjem i održavanjem zajedničkih sistema;

c) Djelotvorne zaštite vodnih resursa koji se koriste kao izvori vode za piće i njihovih srodnih ekosistema voda, od zagađenja uslijed drugih uzroka, uključujući poljoprivredu, industriju i druga ispuštanja u okoliš i emisije opasnih supstanci. Obavezni cilj toga je djelotvorno smanjiti količine i ukloniti ispuštanje i emisije supstanci koje se smatraju opasnima za ljudsko zdravlje i vodne ekosisteme;

d) Odgovarajućih mjera sigurnosti za ljudsko zdravlje protiv bolesti vezanih uz vodu prouzrokovanih korištenjem vode za rekreacijske svrhe, korištenjem vode za akvakulturu, korištenjem vode u kojoj se proizvode školjkaši ili one iz kojih se oni ubiru, korištenjem otpadne vode za navodnjavanje ili korištenjem kanalizacijskog mulja u poljodjelstvu ili akvakulturi;

e) Djelotvornih sistema za praćenje situacija koje mogu dovesti do epidemija ili pojedinačnih slučajeva bolesti vezanih uz vodu i za reagiranje na takve epidemije i slučajeve, te na opasnost istih.

3. Daljnje spominjanje “vode za piće” i “sanitarne mjere” u ovom Protokolu odnose se na vodu za piće i sanitarne mjere koje su obavezne radi ispunjavanja zahtjeva iz tačke 2. ovoga člana.

4. Sve takve mjere strane moraju zasnivati na procijeni svake predložene mjere u odnosu na sve njene implikacije, uključujući koristi, nedostatke i troškove za:

- a) ljudsko zdravlje
- b) vodne resurse
- c) održivi razvoj

uzimajući u obzir različite nove učinke bilo koje predložene mjere na različite medije okoliša.

5. Strane moraju preduzeti sve prikladne akcije za stvaranje stabilnih i mogućih pravnih, upravnih i privrednih okvira, a unutar kojih javni, privatni i dobrovoljni sektori mogu dati svaki svoj doprinos poboljšanju vodoprivrede u svrhu prevencije, suzbijanja i smanjivanja bolesti vezanih uz vodu.
6. Strane moraju zahtijevati od organa vlasti koji razmatraju preduzimanje akcija ili drugima daju odobrenja za akcije, koje mogu imati značajnog učinka na okoliš bilo kojih voda unutar obuhvata ovoga Protokola, da uzmu u obzir svaki potencijalni učinak te akcije na javno zdravlje.
7. Ako je strana ujedno i strana u Konvenciji o ocjenjivanju učinka na okoliš u prekograničnom kontekstu, pridržavanje zahtjeva iz te Konvencije od strane javnih vlasti u pogledu predložene akcije zadovoljava zahtjeve iz tačke 6. ovoga člana.
8. Odredbe ovoga Protokola ne utiču na pravo pojedinih strana da održavaju, usvajaju ili provode strožije mjere od onih u ovom Protokolu.
9. Odredbe ovoga Protokola ne utiču nepovoljno na prava i obaveze strana u Protokolu, koja proizlaze iz Konvencije ili drugih postojećih međunarodnih sporazuma, izuzev gdje su uslovi po ovom Protokolu strožiji od odgovarajućih uslova po Konvenciji ili po tom drugom postojećem međunarodnom sporazumu.

Član 5.

NAČELA I PRISTUPI

Preduzimajući mjere za provedbu ovog Protokola strane naročito moraju poštivati slijedeća načela i pristupe:

- a) Načelo predostrožnosti po kojem se akcija za prevenciju, suzbijanje ili smanjivanje bolesti vezane uz vodu ne smije odgađati zato što naučno ispitivanje nije potpuno dokazalo uzročnu vezu između faktora na koji je ta akcija usmjerena s jedne strane i potencijalnog doprinosa tog faktora pojavi bolesti vezane uz vodu i (ili) prekograničnih učinaka s druge strane:
- b) Načelo “zagađivač plaća” po kojem troškove preventive, kontrole i smanjivanja zagađenja snosi zagađivač;
- c) U skladu s Poveljom UN-a i načelima međunarodnoga prava, države imaju suvereno pravo iskorištavanja svojih vlastitih resursa prema svojoj vlastitoj politici okoliša i razvoja, te odgovornost da aktivnosti koje se odvijaju unutar njihove jurisdikcije ili kontrole ne izazivaju štetu u okolišu drugih država ili područja koja se nalaze izvan granica nacionalne jurisdikcije;

d) S vodnim resursima mora se upravljati na način da se zadovoljavaju potrebe sadašnje generacije ne dovodeći u pitanje mogućnost zadovoljavanja potreba budućih generacija ;

e) Treba preduzimati preventivne akcije da bi se izbjegle epidemije i pojedini slučajevi bolesti vezanih uz vodu i zaštitili vodni resursi koji se koriste kao izvori vode za piće, jer takva akcija djelotvornija uklanja štetu i može biti isplativija nego akcija za popravljavanje štete;

f) Akciju upravljanja vodnim resursima treba preduzeti na najnižem prikladnom nivou uprave;

g) Voda ima društvene, privredne i ekološke vrijednosti, pa zato s njom treba upravljati tako da se ostvari najpovoljnija kombinacija tih vrijednosti;

h) Djelotvorno korištenje vode treba podsticati ekonomskim instrumentima i izgradnjom svijesti;

i) Među ostalim, potrebni su dostupnost informacija javnosti i njeno suodlučivanje o vodi i zdravlju da bi se poboljšale kvalitete i provedba odluka, podigla svijest javnosti o tim pitanjima, javnosti pružila prilika za izražavanje svojih interesa, a organima vlasti omogućilo pravilno uzimanje takvih interesa u obzir. Takvu dostupnost i sudjelovanje treba nadopuniti prikladnim pristupom sudskoj i upravnoj reviziji relevantnih odluka;

j) U mjeri mogućeg, s vodnim resursima treba upravljati cjelovito na osnovu vodnih područja, a u cilju vezanja društvenog i privrednog razvoja na zaštitu prirodnih ekosistema, te usklađivanja upravljanja vodnim resursima sa zakonskim mjerama koje se odnose na ostale medije okoliša. Takav integralni pristup treba vrijediti na cijelom vodnom području, bilo ono prekogranično ili ne, uključujući pripadajuće mu priobalne vode, sve podzemne vodonosnike ili relevantne dijelove takvih vodnih područja ili podzemnih vodonosnika;

k) Posebnu pažnju treba obratiti zaštiti ljudi posebno osjetljivih na bolest vezanu uz vodu;

l) Svom stanovništvu, a naročito onima koji su u nepovoljnijem položaju ili su društveno izolirani, treba omogućiti pravedan pristup vodi i odgovarajuće količine i kvalitete;

m) Kao protuteža njihovim pravima na vodu i pravima na naknade za vodu prema građanskom pravu i javnom pravu, fizička i pravna lica i ustanove, bilo u javnom ili privatnom sektoru, trebaju doprinijeti zaštiti vodnog okoliša i očuvanju vodnih resursa, te

n) Pri provođenju ovog Protokola dužnu pažnju treba pridavati lokalnim problemima, potrebama i saznanjima.

Član 6.

CILJEVI I ROKOVI

1. Radi postizanja svrhe ovoga Protokola, strane moraju poraditi na ostvarenju ciljeva:

a) Pristup vodi za piće za svakoga

b) Osiguranje sanitarnih mjera za sve u okviru integralnih vodoprivrednih sistema, usmjerenih na održivu upotrebu vodnih resursa, usmjerenih na kvalitet vode u okolišu, koja ne ugrožava ljudsko zdravlje i zaštitu vodnih ekosistema.

2. U te svrhe, svaka strana mora postaviti i objaviti nacionalne i (ili) lokalne ciljeve za standarde i nivoe djelotvornosti koje valja postići ili održati radi visokog nivoa zaštite od bolesti vezanih uz vodu. Ti se ciljevi u određenim vremenskim razmacima moraju povremeno revidirati. Pri tome strane moraju donijeti praktične i (ili) druge odredbe za sudjelovanje javnosti, u okviru transparentnosti i pravednosti, te moraju osigurati pravilno uzimanje u obzir ishoda od sudjelovanja javnosti. Izuzev ondje gdje ih nacionalne ili lokalne okolnosti čine irelevantnima za prevenciju, suzbijanje i smanjivanje bolesti vezanih uz vodu, ti ciljevi moraju, između ostalog, obuhvatiti:

a) Kvalitet isporučene vode za piće, uzimajući u obzir smjernice Svjetske zdravstvene organizacije za kvalitet vode za piće;

b) Smanjenje djelokruga epidemija i slučajeva bolesti vezanih uz vodu;

c) Veličinu teritorije, veličinu ili udjele stanovništva koje trebaju opsluživati zajednički sistemi za snabdijevanje vodom za piće, ili gdje snabdijevanje vodom za piće treba poboljšati drugim sredstvima;

d) Veličinu teritorije, veličinu ili udjele stanovništva, koje trebaju opsluživati zajednički sanitarni sistemi ili gdje sanitarne mjere treba poboljšati drugim sredstvima;

e) Nivo djelotvornosti koji treba postići s takvim zajedničkim sistemima i s takvim drugim mjerilima u odnosu na vodosnabdijevanje i sanitarne mjere;

f) Primjenu prepoznate dobre prakse na upravljanju vodosnabdijevanjem i odvodnjom, uključujući zaštitu voda koje se koriste kao izvori vode za piće;

g) Pojavu ispuštanja u okoliš:

(i) nepročišćenih otpadnih voda i

(ii) nepročišćenih preljevnih oborinskih voda iz zajedničkih sistema za otpadne vode u vode obuhvaćene ovim Protokolom;

h) Kvalitet ispuštenih otpadnih voda iz uređaja za pročišćavanje otpadnih voda u vode, koje su predmet ovog Protokola;

i) Uklanjanje ili ponovna upotreba kanalizacijskoga mulja iz zajedničkih sistema sanitarnih uređaja i drugih sanitarnih uređaja, te kvalitet otpadne vode korištene u svrhe navodnjavanja, uzimajući u obzir smjernice Svjetske zdravstvene organizacije i Programa Ujedinjenih nacija za okoliš radi higijenski ispravne upotrebe otpadne vode i izlučevina u poljodjelstvu i akvakulturi;

j) Kvalitet voda koje se koriste kao izvori za vodu za piće, a koje se općenito koriste za kupanje ili koje se koriste za uzgoj ribe akvakulturom ili za uzgoj ili ubiranje školjkaša;

k) Primjenu prepoznate dobre prakse na upravljanje ograđenim vodama općenito raspoloživima za kupanje;

l) Utvrđivanje i saniranje naročito zagađenih mjesta koje nepovoljno utiču na vode iz djelokruga ovog Protokola, ili za to postoji vjerovatnost, i na taj način prijete izazivanjem bolesti vezanih uz vodu.

m) Djelotvornost sistema za upravljanje, razvoj, zaštitu i korištenje vodnih resursa, uključujući primjenu prepoznate dobre prakse na suzbijanje zagađenja iz izvora svih vrsta;

n) Učestalost objavljivanja informacija o kvaliteti isporučene vode za piće i drugih voda relevantnim za ciljeve iz ove tačke u intervalima između objavljivanja informacija prema članu 7 i tački 2.

3. U roku od dvije godine od postajanja stranom, svaka strana mora utvrditi i objaviti ciljeve o kojima govori tačka 2. ovoga člana, te rokove za njihovo postizanje.

4. Gdje se predviđa dugi proces prilagođavanja za ostvarenje nekog cilja, moraju se utvrditi prijelazni ciljevi ili ciljevi po fazama;

5. Radi podsticanja ostvarenja ciljeva spomenutih u tački 2. ovoga člana, svaka strana mora:

a) Uspostaviti nacionalne ili lokalne dogovore za koordinaciju između svojih nadležnih tijela;

b) Razviti vodoprivredne planove u prekograničnim, nacionalnim i (ili) lokalnim kontekstima, po mogućnosti po vodnim područjima ili podzemnim vodonosnicima. Pritom one moraju donijeti prikladne praktične i (ili) druge odredbe za sudjelovanje javnosti u odlučivanju, u okviru transparentnosti i pravednosti, te osigurati pravilno uzimanje u obzir ishoda od sudjelovanja javnosti. Takvi se planovi mogu uklopiti u druge relevantne planove, programe ili dokumente koji se pripremaju u druge svrhe, uz uslov da javnosti omogućavaju jasni uvid u prijedloge za ostvarivanje odnosnih ciljeva spomenutih u ovom članu i odnosne rokove za izvršenje;

c) Utvrditi i održavati pravni i institucionalni okvir za praćenje i prisilnu provedbu standardâ za kvalitet vode za piće;

d) Utvrditi i održavati dogovore uključujući, tamo gdje je prikladno, pravne i institucionalne dogovore za praćenje, promicanje kvalitetne realizacije i, gdje je neophodno, za prinudnu provedbu drugih standarda i nivoa djelotvornosti za koje su zadani ciljevi navedeni u tački 2. ovoga člana.

Član 7.

REVIZIJA I OCJENA RADA

1. Sve strane moraju prikupljati i ocijeniti podatke o:

a) Svom napretku na ostvarenju ciljeva navedenih u članu 6., tačka 2.;

b) Pokazateljima namijenjenima prikazivanju koliko taj napredak doprinosi prevenciji, suzbijanju ili smanjivanju bolesti vezanih uz vodu;

2. Svaka strana povremeno mora objavljivati rezultate tog prikupljanja i ocjenjivanje podataka. Učestalost takvog objavljivanja mora odrediti sastanak strana.

3. Sve strane moraju osigurati javnu raspoloživost rezultata uzorkovanja voda i otpadnih voda izvršenog u svrhe ovog prikupljanja podataka.

4. Na osnovu ovog prikupljanja i ocjenjivanja podataka, svaka strana povremeno mora revidirati postignuti napredak na ostvarenju ciljeva spomenutih u članu 6., tačka 2., te objaviti ocjenu tog napretka. Učestalost takvih pregleda mora se utvrditi na sastanku strana. Ne idući na štetu mogućnosti češćih pregleda prema članu 6., tačka 2., revizije obavljene po ovoj tački moraju uključiti reviziju ciljeva spomenutih u članu 6., tački 2., a radi poboljšavanja ciljeva u svjetlu naučnih i tehničkih spoznaja.

5. Svaka strana mora dati sekretarijatu spomenutom u članu 17. radi cirkuliranja ostalim stranama sažet izvještaj o podacima prikupljenim i ocjenjenim kao i ocjenu ostvarenog napretka. Takav izvještaj moraju biti sačinjena u skladu sa smjernicama utvrđenim na sastanku strana. Te smjernice moraju predvidjeti da strane u tu svrhu mogu koristiti izvještaje koji obuhvaćaju relevantne informacije stvorene za druge međunarodne forume.

6. Sastanak strana mora ocijeniti rad na provedbi ovoga Protokola na osnovu takvih izvještaja.

Član 8.

SISTEMI ZA REAGIRANJE

1. Svaka strana mora na prikladan način osigurati:

a) Osnivanje, poboljšavanje ili održavanje takvih sveobuhvatnih državnih i (ili) lokalnih nadzornih sistema i sistema za rano uzbunjivanje koji će:

(i) Identificirati epidemije ili pojavu bolesti vezanih uz vodu ili značajne prijetnje takvih epidemija ili pojava, uključujući one koji rezultiraju iz slučajeva zagađenja vode ili iz ekstremnih vremenskih prilika;

(ii) Davanje hitnih i jasnih prijava o takvim epidemijama, pojavama ili prijetnjama relevantnim organima vlasti;

(iii) U slučaju bilo kakve neposredne opasnosti od bolesti vezanih uz vodu po javno zdravlje, onim članovima zajednice koji bi mogli biti pogođeni podijeliti sve informacije kojima raspolažu organi vlasti, a javnosti bi mogle pomoći u sprječavanju ili ublažavanju štete;

(iv) Davanje preporuke relevantnim organima vlasti i, gdje je prikladno, javnosti, u vezi preventivnih ili korektivnih akcija;

b) Pravovremeno pravilno pripremanje sveobuhvatnih nacionalnih i lokalnih planova za vanredne situacije kao odgovor na takve epidemije, pojave i opasnosti;

c) Posjedovanje neophodnog kapaciteta u relevantnih tijela radi reagiranja na takve epidemije, pojave ili opasnosti u skladu sa relevantnim planom za vanredne situacije.

2. Sistemi nadzora i ranog uzbunjivanja, planovi za vanredne situacije i kapaciteti za reagiranje u odnosu na bolesti vezane uz vodu mogu se kombinirati s onima za rješavanje drugih vrsta vanrednih situacija.

3. U roku od tri godine od dobijanja statusa strane, svaka strana mora osnovati sisteme za nadzor i rano uzbunjivanje, sastaviti planove za vanredne situacije i izgraditi kapacitete za reagiranje spomenute u tački 1. ovoga člana.

Član 9.

INFORMIRANOST JAVNOSTI, OBRAZOVANJE, STRUČNA NADGRADNJA, NAUČNO ISTRAŽIVANJE, RAZVOJ I INFORMIRANJE

1. Strane moraju preduzeti korake namijenjene većem informiranju svih sektora društva o:

a) Važnosti vodoprivrede i njegovom međuodnosu s javnim zdravstvom;

b) Pravima na vodu i pravima na naknade za vodu i odgovarajućim obavezama prema građanskom i javnom pravu fizičkih i pravnih lica i ustanova bilo u javnom ili privatnom sektoru, kao i njihovim moralnim obavezama da doprinose zaštiti vodnog okoliša i očuvanju vodnih resursa.

2. Strane moraju podsticati:

a) Razumijevanje javnozdravstvenih aspekata svoga rada od strane nadležnih za upravljanje vodom, vodosnabdijevanje i odvodnju; te

b) Razumijevanje osnovnih principa upravljanja vodom, vodosnabdijevanje i odvodnje od strane nadležnih za javno zdravstvo.

3. Strane moraju podsticati obrazovanje i stručnu nadgradnju stručnog i tehničkog osoblja koje je potrebno za upravljanje vodnim resursima i za rad sa sistemima za vodosnabdijevanje i odvodnju, te ih podstaknuti da svoje znanje i stručne vještine osavremenjavaju i poboljšavaju. To obrazovanje i stručna nadgradnja moraju uključiti relevantne aspekte javnog zdravstva.

4. Strane moraju podsticati:

a) Naučno ispitivanje i razvoj isplativih sredstava i načina prevencije, suzbijanja i smanjivanja bolesti vezanih uz vodu;

b) Razvoj integralnih informacijskih sistema za obradu informacija o dugoročnim trendovima, sadašnjim pitanjima i ranijim problemima te o uspješnim rješenjima na području vode i zdravlja, kao i pružanje takvih informacija nadležnim vlastima.

Član 10.

INFORMIRANJE JAVNOSTI

1. Kao dodatak uslovima ovoga Protokola za strane radi objavljivanja konkretnih informacija ili dokumenata, svaka strana mora preduzeti korake u okviru svoga zakonodavstva radi stavljanja takvih informacija na raspolaganje javnosti kakvima raspolažu organi vlasti a za kojima postoji razumna potreba za javnu raspravu o:

a) Utvrđivanju ciljeva i rokova izvršenja za njihovo ostvarenje, te razvoj vodoprivrednih planova u skladu sa članom 6.;

b) Utvrđivanje, poboljšavanje ili održavanje sistema za nadzor i rano uzbunjivanje i planova za vanredne situacije u skladu sa članom 8.;

c) Promicanje informiranja javnosti, obrazovanja, stručne nadgradnje, naučnog istraživanja, razvoja i informiranja u skladu sa članom 9.;

2. Svaka strana mora osigurati da organi vlasti odgovarajući na zahtjev za ostalim informacijama koje su relevantne za provedbu ovoga Protokola, stavljaju javnosti na raspolaganje takve informacije u razumnome roku, a u okviru nacionalnog zakonodavstva.

3. Strane moraju osigurati da informacije o kojima govore član 7., tačka 4. i tačka 1. ovoga člana moraju biti na raspolaganju javnosti u bilo koje razumno doba radi besplatnoga uvida, te da moraju javnosti pružiti razumna sredstva kako bi od strana dobili, nakon plaćanja umjerenih troškova, kopije takve informacije.

4. Ništa sadržano u ovom Protokolu ne obavezuje organe vlasti da informacije objavi ili da ih stavi na raspolaganje javnosti:

a) Ako organ vlasti nema takve informacije;

b) Ako zahtjev za informacijama je očigledno nerazuman ili je formuliran suviše uopšteno; ili

c) Ako informacija se odnosi na materijal čije je dovršavanje u toku ili se tiče internih saopćenja organa vlasti, kada takav izuzeta predviđa nacionalni zakon ili uobičajena praksa, a uzimajući u obzir kojem javnom interesu služi otkrivanje informacije.

5. Ništa sadržano u ovom Protokolu ne obavezuje organe vlasti da objavljuju informacije ili da ih stavljaju na raspolaganje javnosti ako bi otkrivanje tih informacija nepovoljno uticalo na:

a) Povjerljivost rada organa vlasti gdje takvu povjerljivost predviđa nacionalni zakon;

b) Međunarodne odnose, obranu zemlje ili javnu sigurnost:

c) Tok pravosuđa, pravo na pravedno suđenje ili pravo organa vlasti da provodi istragu kaznene ili disciplinske prirode:

d) Povjerljivost trgovačkih ili industrijskih informacija, kada je takva povjerljivost zaštićena zakonom radi zaštite legitimnog ekonomskog interesa. U tom okviru moraju se objaviti informacije o emisijama i ispuštanju supstanci koje su relevantne za zaštitu okoliša;

e) Prava na intelektualno vlasništvo;

f) Povjerljivost ličnih podataka i(ili) datoteka koje se odnose na fizičko lice kada takvo lice nije dalo pristanak na otkrivanje informacija javnosti, kada takvu povjerljivost predviđa nacionalni zakon;

g) Interese treće strane koja je pružila zatražene informacije a da sama nije obavezna ili da joj se ne može nametnuti pravna obaveza da tako postupi, ukoliko nije dala pristanak za objavljivanje tog materijala, ili

h) Okoliš na koji se informacija odnosi, kao što su mjesta za rasplod rijetkih vrsta.

Te osnove za neobjavljivanje informacija moraju se tumačiti na restriktivan način, uzimajući u obzir javni interes kojem objavljivanje služi i uzimajući u obzir da li se ta informacija odnosi na emisije i na ispuštanja supstanci u okoliš.

Član 11.

MEĐUNARODNA SARADNJA

Strane su dužne sarađivati kao i uzajamno se pomagati na prikladan način:

- a) U međunarodnim akcijama kao podršci ciljevima ovog Protokola;
- b) Na zahtjev, u provođenju državnih i lokalnih planova pri realizaciji ovoga Protokola.

Član 12.

ZAJEDNIČKA I KOORDINIRANA MEĐUNARODNA AKCIJA

Slijedom stava a) člana 11., strane moraju promicati saradnju u međunarodnim akcijama koje se odnose na:

- a) Razvoj općeprihvaćenih ciljeva za pitanja spomenuta u tački 2. člana 6.;
- b) Razvoj pokazatelja za svrhe tačke 1b) člana 7. radi ukazivanja koliko je bila uspješna akcija protiv bolesti vezane uz vodu u prevenciji, suzbijanju i smanjivanju takve bolesti;
- c) Uspostava zajedničkih ili koordiniranih sistema za sisteme nadzora i ranog uzbunjivanja, planova za vanredne situacije i mehanizama za reagiranje kao dio, ili nadopuna, nacionalnih sistema održavanih u skladu sa članom 8. u svrhu reagiranja na takve epidemije i pojave bolesti vezane uz vodu i značajne opasnosti takvih epidemija i pojava, naročito uslijed pojava zagađenja vode ili ekstremnih vremenskih prilika;
- d) Uzajamnu pomoć pri reagiranju na epidemije i pojave bolesti vezane uz vodu i značajne opasnosti takvih epidemija i pojava, naročito usljed pojava zagađivanja vode ili ekstremnih vremenskih prilika:
- e) Razvoj integralnih informatičkih sistema i baza podataka, razmjenu informacija i tehničkog i pravnog znanja i iskustva;
- f) Hitnu i jasnu obavijest nadležnih organa jedne strane odgovarajućim tijelima drugih strana koje bi mogle biti pogođene:
 - (i) Epidemijama i pojavama bolesti vezane uz vodu i
 - (ii) Značajnim opasnostima od takvih utvrđenih epidemija i pojava;

g) Razmjenu informacija o uspješnim sredstvima za obavještanje javnosti o bolesti vezanoj uz vodu.

Član 13.

SARADNJA VEZANA ZA PREKOGRANIČNE VODE

1. Ondje gdje bilo koje strane graniče s istim prekograničnim vodama, one moraju - povrh svojih drugih obaveza po članovima 11. i 12. - saradivati i, kako je prikladno, pomagati jedna drugoj radi sprječavanja, suzbijanja i smanjivanja prekograničnih učinaka bolesti vezane uz vodu. Naročito one moraju:

a) S ostalim stranama koje graniče s istim vodama razmjenjivati informacije i znanje o prekograničnim vodama i problemima i rizicima, koje one predstavljaju;

b) Nastojati utvrditi s ostalim stranama koje graniče s istim prekograničnim vodama zajedničke ili koordinirane vodoprivredne planove u skladu sa tačkom 5.(b) člana 6., te sisteme nadzora i ranog uzbunjivanja i planove za vanredne situacije u skladu sa tačkom 1. člana 8., a u svrhu reagiranja na epidemije i pojave bolesti vezane uz vodu i značajne opasnosti takvih epidemija i pojava, naročito uslijed pojava zagađivanja vode ili ekstremnih vremenskih prilika;

c) Na ravnopravnoj i recipročnoj osnovi, prilagoditi svoje sporazume i ostale dogovore o svojim prekograničnim vodama da bi uklonile moguća proturječja s osnovnim principima ovog Protokola i definirale svoje uzajamne odnose i ponašanje u pogledu ciljeva ovog Protokola;

d) Na zahtjev bilo koje od njih međusobno se konsultirati o značaju mogućeg nepovoljnog učinka na ljudsko zdravlje što ga može predstavljati bolest prenošena vodom.

2. Kada su dotične strane članice Konvencije, saradnja i pomoć u vezi sa prekograničnim uticajima bolesti vezane uz vodu odvijaju se u skladu s odredbama Konvencije.

Član 14.

MEĐUNARODNA PODRŠKA DOMAĆOJ AKCIJI

Kada saraduju i uzajamno si pružaju pomoć oko primjene nacionalnih i lokalnih planova slijedom stava b) člana 11., sudionice naročito moraju razmotriti kako mogu najviše pomoći podsticanju:

- a) Pripremanja vodoprivrednih planova u prekograničnom, nacionalnom i(ili) lokalnom kontekstu i programâ za poboljšanje vodosnabdijevanja i odvodnje;
- b) Poboljšavanja formulacije projekata, naročito infrastrukturnih projekata, u realiziranju takvih planova i programa, radi olakšavanja pristupa izvorima finansiranja;
- c) Uspješnog izvođenja takvih projekata;
- d) Uspostave sistema za sisteme nadzora i ranog uzbunjivanja, planova za vanredne situacije i kapaciteta za odgovor u vezi bolesti vezanih uz vodu;
- e) Izrade zakonskih propisa neophodnih kao podrške provedbi ovoga Protokola;
- f) Obrazovanja i stručne nadgradnje ključnog stručnog i tehničkog kadra;
- g) Naučnog ispitivanja i razvoja isplativih sredstava i tehnika za prevenciju, suzbijanje i smanjivanje bolesti vezane uz vodu;
- h) Funkcioniranje uspješnih mreža za praćenje i ocjenjivanje pružanja i kvaliteta usluga vezanih uz vodu, te razvoj integralnih informacijskih sistema i baza podataka;
- i) Ostvarenju jemstva kvalitete djelatnosti praćenja, uključujući međulaboratorijsku uporedivost.

Član 15.

PREGLED POŠTIVANJA PROTOKOLA

Na osnovu pregleda i ocjena spomenutih u članu 7. strane moraju sačiniti pregled svog pridržavanja odredbi ovog Protokola. Na svom prvom sastanku strane moraju utvrditi multilateralne aranžmane nekonfrontacijske, nesudske i savjetodavne prirode za sagledavanje poštivanja Protokola. Ti aranžmani moraju dozvoliti prikladno uključivanje javnosti.

Član 16.

SASTANAK STRANA

1. Prvi sastanak strana sazvat će se najkasnije 18 mjeseci od datuma stupanja ovog Protokola na snagu. Poslije toga u redovnim razmacima koje trebaju utvrditi strane, ali barem jedanput svake tri godine, a uz izuzetak aranžmana koji bi mogli zatrebati radi ostvarenja ciljeva tačke 2., moraju se održavati redoviti sastanci. Strane održavaju vanredni sastanak ako tako odluče na redovnom sastanku, ili na pismeni zahtjev bilo koje strane pod uslovom da taj zahtjev podržava barem jedna trećina strana u roku od šest mjeseci otkako su sve strane s njim upoznate.

2. Gdje je moguće, redovni sastanci strana moraju se održavati u sprezi sa sastancima strana ove Konvencije.

3. Na svojim sastancima, strane moraju stalno izrađivati pregled provedbe ovog Protokola, te s tom svrhu na umu, moraju:

a) Revidirati razne politike za i metodološke pristupe prevenciji, suzbijanju i smanjivanju bolesti vezane uz vodu, podsticati njihove približavanje i jačati prekograničnu i međunarodnu saradnju u skladu sa članovima 11., 12., 13. i 14.;

b) Ocjenjivati napredak provedbe ovog Protokola na osnovu informacija koje pružaju strane u skladu sa smjernicama utvrđenim na sastanku strana. Takve smjernice trebaju izbjeći dupli posao kod obaveznog izvještavanja;

c) Biti stalno informirane o ostvarenom napretku u provođenju Konvencije;

d) Razmjenjivati informacije sa sastankom strana Konvencije, te razmotriti mogućnosti zajedničke akcije s njim;

e) Tražiti, ondje gdje je prikladno, usluge relevantnih tijela Ekonomske komisije za Evropu i Regionalnog ureda za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije;

f) Utvrditi modalitete za sudjelovanje drugih kompetentnih međunarodnih vladinih i nevladinih tijela na svim sastancima i drugim aktivnostima prikladnima za ostvarenje ciljeva ovog Protokola;

g) Razmotriti potrebu za dodatnim odredbama o dostupnosti informacija, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i dostupnosti za javnost sudskih i upravnih pregleda odluka unutar područja iz djelokruga ovog Protokola, u svjetlu iskustava drugih međunarodnih foruma iz tog područja;

h) Utvrditi program rada, uključujući projekte koji se trebaju izvesti zajednički po ovom Protokolu i Konvenciji, te uspostaviti sva tijela potrebna za provedbu ovog programa rada;

i) Razmotriti i usvojiti smjernice i preporuke koje podstiču provedbu odredbi ovog Protokola;

j) Na svom prvom sastanku razmotriti i koncenzusom usvojiti poslovnik za svoje sastanke. Taj poslovnik mora sadržavati odredbu o podsticanju skladne saradnje sa Sastankom strana Konvencije;

k) Razmotriti i usvojiti prijedloge amandmana na ovaj Protokol;

l) Razmotriti i preduzeti sve dopunske akcije koje bi mogle zatrebati radi ostvarenja svrha ovoga Protokola.

Član 17.

SEKRETARIJAT

1. Izvršni sekretar Ekonomske komisije za Evropu i regionalni upravnik Regionalnog ureda za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije moraju za ovaj Protokol obavljati slijedeće dužnosti sekretara:

a) Sazivanje i pripremanje sastanaka;

b) Prenošnje izvještaja i drugih informacija primljenih po odredbama ovog Protokola stranama;

c) Obavljanje drugih funkcija kakve može odrediti sastanak strana na osnovu raspoloživih resursa.

2. Izvršni sekretar Ekonomske komisije za Evropu i regionalni direktor Regionalnog ureda za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije moraju:

a) Iznijeti detalje svojih dogovora o zajedničkom radu u Memorandumu o razumijevanju, te u skladu s tim izvijestiti sastanak strana;

b) Izvijestiti strane o elementima, te o modalitetima za izvršavanje programa rada spomenutog u tački 3. člana 16.

Član 18.

IZMJENE I DOPUNE PROTOKOLA

1. Svaka strana može predložiti amandmane na ovaj Protokol.

2. Prijedlozi za izmjene i dopune ovog Protokola razmatraju se na sastanku strana.

3. Tekst svakog prijedloga amandmana na ovaj Protokol podnijet će se sekretarijatu napismeno, a ono će ga saopćiti svim stranama barem 90 dana prije sastanka na kojem će biti predložen na usvajanje.

4. Amandman na ovaj Protokol usvojiti će se koncenzusom predstavnika strana prisutnih na sastanku. Usvojeni amandman sekretarijatu saopćit će Depozitaru koji će ga cirkularno poslati svim stranama na usvajanje. Za strane koje su ga usvojile amandman stupa na snagu devedesetog dana poslije datuma kada su dvije trećine tih strana kod Depozitara položile svoje isprave o prihvaćanju tog amandmana. Za sve ostale strane amandman stupa na snagu devedesetog dana nakon datuma kada polože svoje isprave o prihvaćanju tog amandmana.

Član 19.

PRAVO GLASA

1. Ako tačkom 2. ovoga člana nije predviđeno drukčije, svaka strana ima jedan glas.

2. Organizacije regionalne ekonomske integracije ostvaruju svoje glasačko pravo, u pitanjima iz okvira njihove ingerencije, glasujući s brojem glasova koji je jednak broju njihovih Država članica koje su strane. Takve organizacije ne smiju ostvarivati pravo glasa ako njihove države članice ostvaruju svoje i obratno.

Član 20.

RJEŠAVANJE SPOROVA

1. Dođe li do spora između dviju ili više strana u vezi tumačenja ili primjene ovog Protokola, one moraju potražiti rješenje putem pregovora ili bilo kojim drugim sredstvom za rješavanje sporova prihvatljivim za strane u sporu.

2. Prilikom potpisivanja, ratificiranja, prihvaćanja, odobravanja ili pristupanja ovom Protokolu, ili u bilo koje vrijeme iza toga, strana može depozitaru pisano izjaviti da prihvaća jedno od slijedećih sredstava za rješavanje sporova kao obavezno u odnosu na bilo koju stranu koja prihvaća istu obavezu:

a) Kada su strane Konvencije a prihvatile su, kao obavezno sredstvo u odnosu jedna prema drugoj, jedno ili oba sredstva za rješavanje sporova, rješavanje spora u skladu sa odredbama Konvencije za rješavanje sporova što nastane u vezi s Konvencijom;

b) U svim drugim slučajevima spor se podnosi Međunarodnom sudu, osim ako strane ne pristaju na arbitražu ili na neki drugi oblik rješavanja sporova.

Član 21.

POTPISIVANJE

Radi potpisivanja ovaj Protokol bit će otvoren u Londonu na dan 17. i 18. juna 1999., prilikom Treće ministarske konferencije o okolišu i zdravlju, a nakon toga u Središnjici Ujedinjenih nacija u New Yorku do 18. juna 2000. Državama članicama Ekonomske komisije za Evropu, državama članicama Regionalnog komiteta za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije, kao i državama sa konsultativnim statusom pri Privrednoj komisiji za Evropu slijedom tačke 8. rezolucije 36 (IV) Ekonomskog i socijalnog vijeća od 28. marta 1947., te regionalnim organizacijama za ekonomsku integraciju što su ih osnovale suverene države članice Ekonomske komisije za Evropu ili članice Regionalnog komiteta za Evropu Svjetske zdravstvene organizacije na koje su njihove države članice prenijele nadležnost za pitanja regulirana ovim Protokolom, uključujući i nadležnost za sklapanje međunarodnih sporazuma u pogledu ovih pitanja.

Član 22.

RATIFIKACIJA, PRIHVATANJE, ODOBRAVANJE I PRISTUPANJE

1. Ovaj Protokol podliježe ratifikaciji, prihvaćanju ili odobrenju država potpisnica i regionalnih organizacija za ekonomsku integraciju.

2. Ovaj Protokol je otvoren za pristupanje državama i organizacijama spomenutima u članu 21.

3. Svaka organizacija navedena u članu 21. koja postane strana ovog Protokola, a da njene države članice nisu strane, podliježe obavezama iz ovog Protokola. U slučaju da je jedna ili više država članica takve organizacije strana Protokola, organizacija i njene države članice moraju odlučiti o svojim odgovornostima u izvršavanju obaveza iz ovog Protokola. U takvim slučajevima organizacija i njene države članice ne mogu istovremeno ostvariti prava iz ovog Protokola.

4. U svojim ispravama za ratifikaciju, prihvaćanje, odobrenje ili pristupanje, regionalne organizacije za ekonomsku integraciju spomenute u članu 21. objavit će koliki je obim njihove nadležnosti u odnosu na pitanja regulirana ovim Protokolom. Te organizacije će o svakoj bitnoj modifikaciji obima svoje nadležnosti obavijestiti i Depozitara.

5. Isprave za ratifikaciju, prihvaćanje, odobrenje ili pristupanje deponirati će se kod glavnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 23.

STUPANJE NA SNAGU

1. Ovaj Protokol stupa na snagu devedesetog dana od dana polaganja šesnaeste isprave za ratifikaciju, prihvaćanju, odobrenju ili pristupanju.
2. U svrhe tačke 1. ovog člana, nijednu ispravu što je položi regionalna organizacija za ekonomsku integraciju ne smije se računati kao dodatna isprava na one koje su deponirale države članice takve organizacije.
3. Za svaku državu ili organizaciju spomenutu u članu 21. koja ovaj Protokol ratificira, prihvati ili odobri, ili mu pristupi nakon polaganja šesnaeste isprave o ratifikaciji, prihvaćanju, odobrenju ili pristupanju, ovaj Protokol stupa na snagu devedesetog dana od dana kada je takva država ili organizacija položila svoju ispravu o ratifikaciji, prihvaćanju, odobrenju ili pristupanju.

Član 24.

POVLAČENJE

Podnošenjem pisane obavijesti depozitaru strana se može povući iz Protokola u bilo koje vrijeme nakon isteka tri godine od dana kad je Protokol za nju stupio na snagu. Svako takvo povlačenje proizvest će učinak devedesetog dana od dana kad ga je zaprimio Depozitar.

Član 25.

DEPOZITAR

Glavni sekretar Ujedinjenih nacija vršit će dužnost Depozitara ovog Protokola.

Član 26.

IZVORNI TEKSTOVI

Izvornik ovog Protokola, čiji su engleski, francuski, njemački i ruski tekst jednako vjerodostojni, deponirat će se kod glavnog sekretara Ujedinjenih nacija.

U POVODU NAVEDENOG OPUNOMOĆENICI su potpisali ovaj Protokol.

U Londonu, 17. juna 1999.godine.